

EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

V International Science Conference
«Priority directions of science
development»

February 06 - 08, 2023
Hamburg, Germany

60.	Башук Н.П. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ БАТЬКА В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ ПАРЕМІОЛОГІЇ	249
61.	Дьоміна Н.Ю., Савілова Л.В. ІЛЛОКУТИВНА СИЛА ТА ПЕРЛОКУТИВНИЙ ЕФЕКТ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ СХВАЛЕННЯ ТА ЗАОХОЧЕННЯ	252
62.	Карпенко С.Д. ГЕНЕЗА УКРАЇНСЬКОГО КАЗКОЗНАВСТВА: ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ	255
63.	Попчук М.А. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСВОЄННЯ ЛЕКСИЧНОГО МАТЕРІАЛУ СТУДЕНТАМИ ВНЗ	260
64.	Умрихіна Л.В. СТРУКТУРНА ТИПОЛОГІЯ БАЖАЛЬНИХ ОДНОСКЛАДНИХ КОНСТРУКЦІЙ	263
65.	Чудовська Т.С., Гращенко В.В. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВИХ КОНСТРУКЦІЙ У СПІЛКУВАННІ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)	267
66.	Шевців Г.М. СИМВОЛІКА ЧИСЛА ЯК МІСТИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ АВТОПРЕДСТАВЛЕННЯ Й.-В. ГЕТЕ	270
PHILOSOPHY		
67.	Мартиненко О.П. ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА І ДУХ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ	275
POLITICS		
68.	Ророн О. DIGITALIZATION OF THE ACTIVITIES OF PUBLIC AUTHORITIES	278
69.	Oliinyk S. EXPANDING THE POWERS OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES AND OPTIMIZING THE PROVISION OF ADMINISTRATIVE SERVICES	281

СТРУКТУРНА ТИПОЛОГІЯ БАЖАЛЬНИХ ОДНОСКЛАДНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Умрихіна Л. В.

кандидат філологічних наук,

доцент,

доцент кафедри українознавства

і лінгводидактики

Харківського національного педагогічного

університету ім. Г.С. Сковороди

Бажальні конструкції – синтаксичні одиниці, предикативний центр яких концептуалізує бажальну семантику – представлені, зокрема, формально-синтаксичними типами односкладних конструкцій $Vf_{des3sg(cop)}Adv$, $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$, $Adv_{quant} Vf_{des3sg(cop)}N_2$, Vf_{des3sg} .

Вихідними конструкціями для граматичної реалізації бажальних конструкцій структурних схем $Vf_{des3sg(cop)}Adv$, $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$, $Adv_{quant} Vf_{des3sg(cop)}N_2$ через синтаксичний ірреальний спосіб є такі: Adv , $N_{2(neg)}$, $Adv_{quant}N_2$. У творенні бажальних односкладних конструкцій визначальну роль відіграє видозміна службового дієслова як компонента складеного присудка у форму майбутнього часу + *(не)хай*. Бажальні конструкції структурної схеми Vf_{des3sg} є граматичною реалізацією вихідної конструкції Vf_{3sg} у формі синтаксичного ірреального способу, організованого через видозміну дієвідмінюваного дієслова-присудка у форму теперішнього/ майбутнього часу + *(не)хай*.

Значущим структурним компонентом конструкцій структурних схем $Vf_{des3sg(cop)}Adv$, $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$, $Adv_{quant} Vf_{des3sg(cop)}N_2$, $Vf_{des3sg(cop)}N_{2,3...}$ є дієслово-зв'язка *бути* способової форми *(не)хай* + дієслово у формі майбутнього часу – *(не)хай буде*. За вираження стану відповідає іменна частина складеного присудка – прислівник, іменник або займенниковий іменник у родовому відмінку: — *Хай буде так!* — *весело погодився принц* (О. Бердник); — *Написав, хай йому добра не буде*, — *відповів Данилюк* (О. Довженко); — *Запали, Феофано, більше свічок. Так, цю, цю, іще одну, отут перед іконою. Нехай буде багато світла* (С. Скляренко). Конструкції припускають випущення дієслова-зв'язки, проте така еліптичність трапляється зрідка: — *Нехай вам стонадцять лихорадок і півтора стільки ж чирячок і болячок* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Помітною ознакою бажальних конструкцій структурних схем $Vf_{des3sg(cop)}Adv$, Vf_{des3sg} є відсутність структурного компонента на означення семантичного суб'єкта як активного діяча. Це пов'язано із семантико-синтаксичною специфікою безособових конструкцій загалом: підмет у них неможливий, оскільки немає суб'єкта в називному відмінку. Основною визначальною ознакою таких конструкцій вважають їхню майже повну функціональну некорельованість із двоскладними конструкціями. Завдяки цій

особливості безособові конструкції, як жодні інші односкладні конструкції, не викликають у мовознавців сумнівів щодо їхньої кваліфікації як односкладних чи двоскладних.

Через відсутність суб'єкта дії як її активного виконувача, що від його волі залежить настання певної дії чи стану, безособові конструкції органічно позначають бажання, що їхній предмет часто становлять ситуації, непідвладні людській волі. «В односкладних безособових конструкціях носій стану або дії пасивний: те, що відбувається з ним, настає само по собі, ніби нав'язане йому ззовні» [Дудик, Прокопчук 2010, с. 145]. Не маючи можливості вплинути на здійснення «непідконтрольного», суб'єкт мовлення проектує свої сподівання в площину бажаного майбутнього. Такі конструкції найприродніше відбивають неконтрольованість, увиразнюють важкодоступність і неосязжність надлюдського, світу мрій і сподівань.

Конструкції структурної схеми $Vf_{des3sg(cop)}Adv$ виражають бажаність наявності стану: фізичного, об'єктивного: — *Хай буде так!* — *весело погодився принц* (О. Бердник); психічного: *І все-таки вибір упав на Шентала, який вважав принизливим для себе цілий день ходити по колу або в упряжі по вулицях святкового міста (хай соромно буде людям, які загнуждали його, білого коня!)* (В. Дрозд).

Бажальні конструкції структурних схем $Adv_{quant}Vf_{des3sg(cop)}N_2$, $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$ належать до особливого типу синтаксичних структур – генітивних конструкцій – завдяки родовому відмінку як засобу вираження головного структурного компонента на означення суб'єкта. Специфіка генітивних конструкцій, що полягає у нетиповості формального засобу вираження суб'єктності за допомогою не називного, а родового відмінка як носія предикативної ознаки, зумовлює контрверсійність мовознавчих поглядів на їхній лінгвістичний статус. Здебільшого такі конструкції вважають односкладними, проте одні вчені кваліфікують їх як безособові, інші – як іменні (іменникові). Заперечувати безособовість генітивних конструкцій мовознавцям дозволяє наявність семантичного суб'єкта, завжди пов'язаного з категорією особи. Відомий також погляд на генітивні конструкції як варіантний вияв двоскладних речень: «їх статус як односкладних є сумнівним, оскільки вони здебільшого постають ситуативно і прагматично мотивованими і їх зміст стає зрозумілим тільки при врахуванні мовленнєвого і немовленнєвого контексту» [Загнітко, с. 340]. Мовознавці вказують на обмежену парадигматику генітивних конструкцій із цілком сприятливою, проте, можливістю утворювати ірреальності-способові форми.

Бажальні конструкції структурної схеми $Adv_{quant}/QuantVf_{des3sg(cop)}N_2$ – квантитативно-генітивні – виражають бажаний стан, уточнений за кількісною ознакою, за допомогою прислівника міри і ступеня *багато/ більше/ сповна/ вволю* тощо або числівника. Прислівник (або числівник) разом з іменником у формі родового відмінка становить конститутивну компонентну єдність квантитативно-генітивної конструкції, не припускаючи позиційної зміни. У таких конструкціях вбачають двокомпонентність структури як в семантичному плані, так й у формальному, проте не в поняттях підмета та присудка. Суб'єкт,

позначений незалежним родовим відмінком, і кількісно-прислівниковий або числівниковий предикат формують нерозкладне поєднання компонентів, що серед них неможливо визначити підмет чи присудок: разом вони становлять єдиний головний член: *Запали, Феофано, більше свічок. Так, цю, цю, іще одну, отут перед іконою. Нехай буде багато світла* (С. Скляренко); — *Нехай вам стонадцять лихорадок і півтора стільки ж чирячок і болячок* (Г. Квітка-Основ'яненко).

Бажальні конструкції структурної схеми $Vf_{des3sg(cop)(neg)}N_2$ – заперечно-генітивні – виражають бажаний стан відсутності об'єкта за допомогою предикативного слова *немає*, видозміненого відповідно до способової форми *(не)хай* + дієслово у формі майбутнього часу — *(не)хай не буде*, що вимагає обов'язкового родового відмінка іменника на означення небажаного предмета або особи. Головний структурний компонент заперечно-генітивних конструкцій – єдність предикативного слова негаційної семантики та родового суб'єкта – граматично нерозкладний. Здебільшого заперечно-генітивні конструкції визначають односкладними безособовими через відсутність вказівки на граматичну особу. Їх кваліфікують як буттєві заперечні конструкції або заперечно-генітивні модифікації буттєвих конструкцій. Буттєві конструкції особливо рельєфно підкреслюють незалежність названого в них стану від волі суб'єкта, що дозволяє легко інтегрувати в них бажальну модальність на протигагу спонукальній: <...> *щезни з моєї землі! Хай тебе не буде!* (О.Довженко); *Нехай не буде в нього непередбачуваних зупинок* («Вінниччина»).

Бажальні конструкції структурної схеми Vf_{des3sg} мають в основі присудок, виражений безособовим дієсловом в теперішньому/майбутньому часі третьої особи однини або особовим дієсловом тієї ж форми в безособовому значенні. Суб'єкт, що на нього спрямований бажаний стан, як носій предикативної ознаки, у таких конструкціях є обов'язковим; він позначений іменником або займенниковим іменником у давальному відмінку. Тому такі конструкції потрактовують як одноядерно-двокомпонентні: — *Хай щастить тобі, синку!* — *Сірко обняв козака і тричі поцілував у щоки* (В. Малик); *Нехай нашим ворогам легенько гикнеться* (І. Нечуй-Левицький).

Список літератури

1. Березовська-Савчук Н. Семантико-синтаксична структура безсуб'єктних речень із дієслівними предикатами стану. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 15. Кривий Ріг, 2016. С. 5–16.
2. Вавринюк Т. І. Односкладні речення в художньому тексті. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Вип. 8. Кривий Ріг, 2012. С. 155–168.
3. Горпинич В. О. Українська морфологія: навч. посіб. Дніпропетровськ: ДНУ, 2002.

4. Дудик П. С. Із синтаксису простого речення: навч. пос. Вінниця: Вінницький держ. пед. університет ім. М. Коцюбинського, 1999.
5. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. Синтаксис української мови: підруч. Київ: ВЦ «Академія», 2010.
6. Загнітко А. П. Проблема односкладного речення у сучасній лінгвістиці. *Український синтаксис: навчально-практичний комплекс. Хрестоматія [в 2 ч] / А. П. Загнітко, М. О. Вінтонів, Л.В.Сегін.* Донецьк-Слов'янськ: ДонНУ, 2011.
7. Коваль Л. М. Семантико-синтаксична основа головного компонента односкладних речень в українській мові : монографія. Вінниця: ФОП Корзун, 2015.
8. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис. Київ: Рад. школа, 1965
9. Курс сучасної української літературної мови / ред. Л.А.Булаховський. Т. II. Синтаксис. Київ: Рад. школа, 1951.
10. Рабанюк Л. С. Генітивні речення в сучасній українській мові : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Чернівці, 1998.
11. Слинько І. І., Гуйванюк Н. В., Кобилянська М. Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. Київ: Вища школа, 1994.
12. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / ред. І. К. Білодід. Київ: Наукова думка, 1972.
13. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови. 2-ге видання, доповнене. Київ : Вид. Центр «Академія», 2004.